

UNIVERSITATEA „BABEȘ–BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „RELIGIE. CULTURĂ. SOCIETATE.”

Studiul istorico-pastoral al misiunii populare din Transilvania în secolul XX. cu privire
specială asupra practicii pastorale franciscane

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumatul în limba română -

Conducător de doctorat:

lect. univ. dr. abil. Clara-Antonia Csiszar

Student-doctorand:

Jonica Xénia

Cluj-Napoca

2021

Rezumatul în limba română:

Cuvintele-cheie: Transilvania, ordinul franciscanilor, misiunii populare, P. Lukács Mansvét OFM, P. Réthy Apollinár OFM, Asociația Misionară Preoțească, moștenire, Sfântului Francisc, evanghelie, biserica.

Drumul parcurs a fost deosebit de consistent și poate fi considerat bogat nu doar în rezultate, ci și în experiențe. În prima parte am analizat conceptul de misiune ecleziastică în prezent și am căutat repere pentru definirea misiunii. În acest scop am apelat în primul rând la documentele Conciliului Vatican II. Documentele conciliare intitulate *Gaudium et Spes*, *Ad Gentes* și *Apostolicam Actuositatem*, deși discută rolul bisericii din perspective diferite, arată în mod clar faptul că acest rol nu este o *artă pentru artă*, iar misiunea nu intră exclusiv în atribuțiile unei structuri instituționale centralizate, ci este o sarcină a comunității credincioșilor, care, de altfel, au primit prin botez o vocație misionară. În legătură cu acest fapt am prezentat și documentele papei Francisc, care actualizează învățătura de 2000 de ani a lui Cristos pentru omul secolului XXI și subliniază faptul că „fiecare om botezat este el însuși o misiune (...) În lume cu toții suntem în misiune, pentru că fiecare om este rodul iubirii lui Dumnezeu.”¹ Spiritualitatea papei Francisc reprezintă o biserică deschisă la atât la bucurie, cât și la înfruntarea problemelor, în timp ce cuvintele, gesturile sale ne încurajează să devenim și noi înșine, alături de comunitățile noastre, parteneri ai bisericii locale și mondiale, în mod creativ, solidar și prin exersarea păcii și a dialogului. Acest tip de misiune poate fi realizat decât dacă în lume trăiesc inimi și urechi deschise, care reacționează sensibil la situațiile de viață trupească și spirituală, precum și la diversele probleme. În această concepție misionară se afirmă în continuare aceleași principii cristice care au caracterizat misiunile populare din Transilvania secolului XX. Înnoirea spirituală, vindecarea, ordonarea vieții, schimbarea, acestea toate sunt motive caracteristice ale conceptului actual de misiune și care s-au aflat și în secolul XX în strânsă legătură cu activitatea misionară.

Al doilea capitol al primei părți din lucrarea noastră constituie o prezentare și o analiză sistematică a istoriei misiunii populare în Transilvania din perspectiva documentelor emise în acest sens de episcopii secolului XX. Prin persoana episcopului ales în 1897,

---

¹ Mesaj de la Papa Francisc pentru Ziua Mondială a Misiunii 2019, In: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-uzenete-2019-evi-misszios-vilagnapra-100782>. Timp de descărcare: 16. 04. 2021.

contele Mailáth Gusztáv Károly, dieceza cunoaște un elan inovator, deoarece prelatul adoptă mai multe măsuri legate de viața spirituală, prezentate pe larg în textul lucrării, printre care și introducerea misiunilor populare. La începutul cercetării nu se putea ști încă pe ce cantitate de surse și materiale utilizabile ca surse putem conta, astfel, ordonarea acestora a avut loc pe parcurs, proces în urma căruia am împărțit istoria misiunilor populare din Transilvania în trei perioade.

Intervalul 1897-1918 este caracterizat de sporirea importanței misiunii populare ca mijloc de pastorație și de răspândirea acesteia. Circularele și îndemnurile episcopale, întemeierea Asociației Misionare Preoțești, funcționarea acesteia și astfel integrarea misiunilor populare în conștiința publică au durat mai mulți ani și au necesitat o planificare răbdătoare și calmă. E un fapt că misiunile populare franciscane nu pot fi separate de funcționarea Asociației Misionare Preoțești, deoarece în asociație trebuiau să se înscrie toți preoții și persoanele consacrate care slujeau în cadrul misiunilor populare, însă am abordat problematica misiunilor populare franciscane abia în a doua parte a lucrării noastre. În prima parte ne-am rezumat la prezentarea dezvoltării și creșterii practicii misiunilor populare transilvănene în general. E important de precizat faptul că din prima fază a misiunilor populare nu s-au păstrat surse care să prezinte clar și sistematic structura zilelor de misiune populară. În stadiul timpuriu aceste aspecte pot fi reconstituite ca un mozaic, cu ajutorul unor relatări contemporane sau al altor tipuri de documente. În 1931 a apărut primul ghid tipărit complex privitor la organizarea zilelor de misiune. Pe baza surselor putem conchide fără echivoc că în perioada timpurie au fost formulate puține solicitări de organizare a unor misiuni populare, însă, o dată cu trecerea timpului, interesul a crescut. Acest fapt este indicat de relatările păstrate ale misiunilor. Astfel a început o activitate misionară care a prezentat o tendință de creștere lentă, dar continuă, întreruptă de izbucnirea primului război mondial. Din această perioadă am reușit să identificăm în total 115 surse, printre care se regăsesc documente episcopale, statistici, solicitări de organizare a misiunilor și relatări privind desfășurarea acestora.

Cea de-a doua perioadă a misiunilor populare coincide cu epoca interbelică, pe care am definit-o în lucrare ca pe o „perioadă de înflorire”. Dispunem de numeroase surse din această perioadă, astfel și informațiile noastre privind misiunile organizate efectiv sunt mai

precise. Față de cei 18-20 de ani ai primei perioade, între 1919 și 1937 se observă o creștere puternică, am putea spune o explozie a solicitărilor și organizărilor de misiuni. Evident, această creștere a fost determinată de mai mulți factori. Cel mai important element care a contribuit la înflorirea misiunilor populare a fost răspândirea lor în conștiința publică. Creșterea numărului și popularității preoților, dar mai ales persoanelor consacrate care și-au asumat organizarea de misiuni populare, a avut de asemenea un rol important în acest proces. În plus, experiențele pozitive ale parohilor și credincioșilor legate de zilele de misiune au favorizat creșterea interesului față de misiuni, însă și suferințele care au urmat primului război mondial, căutarea unui „leac” împotriva rătăcirilor ideologice și deciziilor politice eronate au contribuit la crearea unei epoci de înflorire a misiunilor populare între cele două războaie mondiale.

În urma intrării în vigoare a tratatului de la Trianon, toate instituțiile de stat și bisericesti din Transilvania au avut de înfruntat numeroase provocări, reflectate și în destinele unor familii sau indivizi. Sursele arată că liderii diecezei au încercat să se adapteze legilor noului stat, mai ales în efortul de a păstra școlile și clădirile bisericesti, care a semănat adesea unei lupte împotriva unor mori de vânt. Este evident faptul că în intervalul 1920-1925 toată lumea a fost preocupată de reorganizare, astfel nu am reușit să identificăm documente episcopale privind misiunile populare. În mod cert acest fapt nu înseamnă că în intervalul menționat nu s-au organizat misiuni populare, am reușit să identificăm 20 de surse din acești 5 ani, printre care și unele care oferă detalii cu privire la organizarea zilelor misionare din 1922 și tentativa instituțiilor statului de a le zădărnici. O circulară episcopală din 1927 afirmă că „experiența arată că misiunea populară ocupă unul dintre primele locuri în rândul mijloacelor pastorale extraordinare, aceasta promite credincioșilor întărirea în harul cel sfânt al lui Dumnezeu și înnoirea în stilul de viață catolic, fidel credinței.”² Având această convingere, episcopul cere cât mai multor parohii să solicite organizarea zilelor de misiune, numite și „salvări ale sufletului”. Reținem aici o realitate tristă, care constituia însă și atunci o problemă socială reală, anume răspândirea alcoolismului. Episcopul solicită în mod expres ca misionarii să fie atenți ca în timpul misiunilor din Secuime „dintre temeile predicilor să nu

---

² GyÉL: 4080/1927.

lipsească ideea antialcoolismului, ci să fie exprimată în mod cutremurător, deoarece consumul de pălincă este unul dintre principalele prilejuri de păcat și pustiire ale bietului nostru popor secui”³.

În tot acest timp, Asociația Misionară Preoțească, care funcționa din 1901, a încercat să-și organizeze tot mai des adunările ordinare, ale căror scopuri erau reflectarea asupra „muncii” depuse, evaluarea rezultatelor, planificarea activităților viitoare. Pe lângă acestea mai avea loc recrutarea de noi membri, mai ales din rândurile clerului diecezan, deoarece această categorie era mai slab reprezentată în Asociație. Scopul Unio Cleri pro Missionibus, întemeiată în 1929, a fost de a funcționa ca o asociație dedicată facilitării misiunilor, mai exact își propunea răspândirea, propagarea misiunilor în rândurile clerului și credincioșilor laici, organiza strângeri de fonduri pentru Asociația Misionară Preoțească.

Un punct de referință al acestei perioade îl reprezintă procesul-verbal al adunării generale organizate la Miercurea Ciuc, în data de 11 iulie 1930, sursă care atestă prezența părintelui franciscan Mansvét Lukács, care în intervenția sa le-a împărtășit experiențele sale colegilor „misionari”. În opinia persoanei care a redactat procesul-verbal cele spuse au avut un impact atât de puternic încât a fost formulată propunerea ca părintele Mansvét să-și publice discursul în formă tipărită, o inițiativă susținută și de episcop, care era de față, prezidând adunarea. În urma acestei inițiative a fost redactată o mică broșură, apărută la Tipografia Sfântul Bonaventura din Cluj cu titlul *A népmisszió. Útmutató a népmissziókat rendező fötisztelendő papság részére* (Misiunea populară. Îndreptar pentru preacuvioasa preoțime organizatoare de misiuni populare). Riscând să ne abatem de la logica cronologică a expunerii, dar în strânsă legătură cu acest subiect, trebuie să menționăm faptul că îndreptarul misionar din 1931 a fost urmat de cele două volume apărute în 1935 și semnate de Lajos Balázs și Sándor Gálffy, duhovnicul spitalului din Oradea: *Misszióskönyv: 1. Vezérkönyv és rituale, 2. Vázlatok és anyag*. Nagyvárad, 1935 (Cartea misionară: 1. Îndreptar și ritual 2. Schițe și materiale). Și această publicație se adresa organizatorilor de misiuni.

Am discutat în același subcapitol a doua jumătate a anilor 1930 și perioada de după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, deoarece cea de-a treia și totodată ultima

---

³ GyÉL: 494/1929, II. körlevél.

perioadă a misiunilor populare a început în 1945. Despre misiunile populare organizate în Transilvania în preajma celei de-a doua conflagrații mondiale se poate spune că nu au avut o situație ușoară: o nouă stare de război, sărăcirea populației din spatele frontului, plecarea bărbaților la luptă nu au avut o influență pozitivă asupra activității misionare. S-au înregistrat tot mai puține cereri de organizare a unor misiuni populare, deoarece situația nu era favorabilă desfășurării normale a acestora. Din această perioadă s-a păstrat o scrisoare atașată unui raport privitor la funcționarea Unio Cleri pro Missionibus, în care autorul menționează faptul că „marea conflagrație mondială afectează tocmai teritoriile vizate de misiune,⁴ adăugând însă și o propunere inspirată „trebuie să ne pregătim încă de pe acum pentru activitatea misionară mai intensă de după război⁵”. Din perspectiva franciscană, apariția în 1939 și 1940 a unei lucrări în trei volume, intitulată *Kövess engem – népmissziós beszédek* (Urmează-mă! Predici misionare), bazată pe manuscrisele misionare ale părintelui Mansvét Lukács, îngrijită tot de către tipografia franciscană din Cluj, a fost dătătoare de speranțe. Reținem aici, ca pe o curiozitate, faptul că progresul este demonstrat și de păstrarea unui număr mai mare de afișe, reclame, fluturași și plachete misionare din această perioadă decât din cele precedente. Dimensiunile, formele, modelele și conținutul acestora au fost foarte diverse, se poate spune că fiecare reprezintă o creație originală. Toate se aseamănă însă dintr-un punct de vedere: nu lipsesc mesajele „Misszió!” (Misiune) sau „Mentsd meg lelkedet!” (Salvează-ți sufletul!).

Într-o strânsă și indisolubilă legătură cu perioada interbelică se află numeroasele cereri și rapoarte de misiune, care reprezintă sursele de bază ale capitolului aferent. Evident, nu am reușit să includem toate sursele în lucrare, însă identificarea acestora a facilitat reconstituirea amplitudinii fenomenului. În perioada dintre 1919 și 1937, adică în cea de-a doua fază a misiunilor populare transilvănene am reușit să identificăm 700 de surse referitoare la misiuni populare, și alte 310 din intervalul 1938-1944. Deși aceste numere „vorbesc de la sine”, trebuie menționat și faptul că nu doar aspectele cantitative, ci și cele calitative surprinse de rapoarte ne permit să conchidem că această perioadă a fost într-adevăr una de „maximă înflorire” în istoria misiunilor populare din Transilvania, în care salvarea sufletelor

---

⁴ GyÉL: Sz.n/1942.

⁵ Uo.

a dobândit o actualitate concretă în contextul ororilor provocate de cele două războaie mondiale. Auditoriul numeros, numărul mare de persoane spovedite și împărtășite, de oficializări ulterioare ale relațiilor prin cununii religioase, fondarea de asociații religioase și aderarea la acestea, sau chiar participarea mai deasă la liturghii și accesul la sacramente au avut un efect pozitiv asupra indivizilor și a societății.

Cea de-a treia și totodată ultima perioadă a misiunilor populare din Transilvania este intervalul 1945–1947. În circulara din 1 ianuarie 1945 episcopul Áron Márton descrie pe larg consecințele greilor ani de război, care au afectat toate categoriile sociale. Episcopul remarcă faptul că „din păcate avem multe ocazii să ne plângem durerea și probabil vom avea și mai multe dacă nu exersăm virtutea carității. Războiul ne atacă viața și este distrugător precum o furtună, o inundație, un incendiu sau un cutremur. Este însoțit de nenumărate dureri, suferințe, mizerie⁶”. Ședința convocată de episcop la 29 septembrie 1945 conchide că ar fi necesară decretarea unui amplu program misionar, care să cuprindă întreaga dieceză.⁷ În urma ședinței, într-o nouă circulară, episcopul își exprimă dorința ca, pe cât posibil, prin misiune credincioșii să își poată lăsa în urmă trecutul, să își pună ordine în viața spirituală, să se împace cu Dumnezeu și să înceapă o viață nouă, atât la nivel individual, cât și comunitar⁸. Planul diecezan de activitate misionară cuprindea o perioadă de un an și jumătate, în care fiecare comunitate urma să beneficieze de efectele zilelor de salvare a sufletului. Episcopul a solicitat „câte un raport separat cu privire la misiunile populare din comunitățile noastre, atât de la parohi, respectiv de la administratorii parohiali, cât și de la misionari”, având intenția de a aduna și a prelucra rezultatele acestor rapoarte⁹.

Pentru această perioadă au fost identificate 80 de surse, iar pentru anii 1948-1950 alte 14 scrieri privitoare la misiuni populare, deși, conform raportului episcopal „în mai puțin de un an și jumătate au fost organizate în total 316 misiuni. Zilele de salvare a sufletului au avut loc mai întâi în zonele unde populația catolică reprezenta blocuri compacte, apoi în regiunile mixte, iar în final în zonele cu o populație catolică răzleață. La activitate au participat 27 de

---

⁶ GyÉL: I. körlevél/1945

⁷ GyÉL: Sz.n/1945.

⁸ GyÉL: VIII. körlevél/1945.

⁹ GyÉL: 15/1946.

franciscani, 6 lazariști, 3 minoriți, 3 iezuiți, 1 piarist, 1 preot diecezan din altă dieceză și 74 de preoți diecezani din dieceza proprie: în total 115”.¹⁰ Ca o concluzie, episcopul arată că „elaborarea planului de misiune a fost un dar de la Dumnezeu, iar punerea în aplicare a fost făcută la timp, nu se putea alege un moment mai propice¹¹”. Aceste afirmații sunt confirmate și de rapoartele care descriu efectele pozitive ale misiunilor, în ciuda secetei și sărăciei provocate de război, de lipsa îmbrăcămînții și de răspândirea tot mai accentuată a ideilor comuniste. Bisericele s-au umplut până la refuz, „au ieșit și peștii mari”, după cum citim în raportul parohului din Mădăraș¹². În numeroase biserici din Transilvania sau în pronaosurile acestora, eventual în curțile bisericilor se observă crucile de misiune cu anii „grăitori” înscriși pe acestea, mai ales cei din perioada interbelică și de după cel de-al doilea război mondial.

Analiza surselor este urmată, în prima parte a lucrării, de prezentarea propriu-zisă a misiunilor populare. Numărul tipăriturilor misionare se ridică la șase, patru volume și două broșuri.

Atunci când tratăm termenul de misiune populară și conținutul acestuia este important să prezentăm principiile de bază și scopurile sale, pentru a întâlni, dincolo de tehnicile de organizare, și aspecte concrete, de substanță. Un principiu fundamental îl constituie faptul că misiunea reprezintă un exercițiu spiritual al unei mase mari de oameni, necesar mereu și pretutindeni, succesul său depinde de parohul local și în anumite situații de funcționarea activă a unei instituții ecleziastice, care cu eforturi comune întrețin zelul misionar în rândul credincioșilor. Principalul scop al misiunii populare este inițierea căinței, ridicarea frecvenței administrării sacramentelor și prin urmare, o trăire cât mai creștinească a vieții de zi cu zi. „Pilonii” acestor scopuri sunt rugăciunea, devoțiunile, explicarea acestora și trăirea spiritualității exprimate de acestea. Misionarii experimentați tratează diferențiat misiunile urbane, rurale și cele din zone cu populație catolică scăzută, deoarece în concepția lor fiecare situație de viață reclamă o atitudine, o construcție a discursului și conținuturi diferite.

---

¹⁰ GyÉL: Sz.n/1947.

¹¹ Uo.

¹² GyÉL: Sz.n/1948.

În capitolul intitulat *A népmisziók architektúrája* (Arhitectura misiunilor populare) am prezentat structura, organizarea și desfășurarea zilelor de salvare a sufletului, mai ales pe baza surselor secundare pe care le-am avut la dispoziție. Am reconstituit pregătirea acestor evenimente care necesitau o bază logistică semnificativă pe baza instrucțiunilor părintelui Mansvét Lukács, publicate în 1931. În opinia misionarului franciscan trebuie luate în considerare orele de desfășurare a evenimentelor, vremea, dar și prima și ultima zi a misiunii, pentru că fiecare detaliu putea avea consecințe pozitive sau negative. Deosebită importanță avea și măsura în care parohul care solicita misiunea își cunoștea comunitatea, precum și relația dintre paroh și credincioși. Asociația Misionară Preoțească a întocmit un chestionar format din 17 întrebări, prin care parohul oferea organizatorului misiunii o viziune de ansamblu, ajutându-l astfel să se pregătească, mai ales să-și aleagă în mod optim temele predicilor. Mesajele care urmau să fie asimilate de către credincioși au fost sintetizate în doar 7 puncte, printre care figura încurajarea participării la liturghii și la predici, cercetarea temeinică a conștiinței, exersarea devoțiunilor mariane, dar și cumpătarea. Partea din broșura menționată care tratează în 8 puncte sarcinile, spiritualitatea, comportamentul și sănătatea misionarilor este deosebit de interesantă, oferindu-le acestora sfaturi utile. Într-unul dintre puncte citim despre „tovarășii de călătorie” utili care nu trebuie să lipsească din bagajul misionarului, iar altul se concentrează asupra spiritualității și cunoștințelor științifice. Sfaturile privitoare la comportament se opresc asupra atitudinii față de alți misionari, dar tratează și modul de prezentare în amvon, la parohie și printre credincioși. În ceea ce privește sănătatea, trebuia acordată o atenție deosebită vocii, perioadelor petrecute în confesional, dinților, mesei și încălzirii, igienei și somnului, deoarece aceste chestiuni și organe reprezentau „instrumentele de lucru” indispensabile ale unui misionar activ.

Planurile de misiune și predicile misionare conțineau mai multe elemente indispensabile – anunțurile, glosele, rugăciunile etc. – însă cel mai important rol în asigurarea succesului îl avea planificarea predicilor. Erau deosebite predicile de învățătură, cele zguduitoare, cele care facilitau convertirea și cele de întărire, rostite de obicei dimineața și seara. Merită o atenție deosebită predicile privitoare la convertire, deoarece spovedirea și împărtășirea credincioșilor în timpul misiunii și după aceasta depindeau în mare măsură de accentuarea importanței celor două sacramente. Apoi, mai erau importante planurile

predicilor privitoare la adevărurile eterne, la porunci, la rugăciune, la Sfânta Fecioară și la sacramente.

Prezentarea programului zilnic al misiunilor facilitează înțelegerea modului în care era organizată o zi de salvare a sufletului, planificarea și desfășurarea acesteia. Cel care urma să conducă misiunea populară trebuia să aibă în vedere contextul – rural, urban, minoritar, practicant, populație dependentă de anumite ideologii politice etc. – și să își planifice activitatea în funcție de acești factori, care puteau determina chiar și ora de începere a programului. În legătură cu liturghia se recomanda explicarea acesteia, însă oferirea liturghiei pentru anumite scopuri și detalierea acestora sporea de asemenea interesul și dorința de participare a credincioșilor. Calea crucii, recitarea rozariului, utilizarea clopotului pocăinței reprezentau detalii minore care puteau însă contribui în mod semnificativ la succesul unei acțiuni misionare sau puteau avea un efect advers. De asemenea, un rol important aveau devoțiunile de seară și organizarea unor festivități – procesiuni, adorații sacramentale, litanii etc. – precum și educarea credincioșilor pentru păstrarea liniștii, mai ales la ieșirea din biserică. Îndemnurile repetate la post – chiar și la renunțarea la alcool, pe lângă abținerea obișnuită din zilele de miercuri și vineri – se adresau nu doar credincioșilor, ci și misionarului și parohului-gazdă, deoarece aceștia reprezentau exemple pentru credincioși.

Deoarece unul dintre punctele importante ale programului zilnic și ale întregii activități misionare era spovada, era indispensabil ca misionarul să fie nu doar un bun orator, ci și să își însușească o atitudine răbdătoare, blândă și plină de bunătate, să nu închidă gurile și sufletele, ci să le deschidă pentru curățire. Organizarea sau reorganizarea asociațiilor religioase, recrutarea de noi membri ai acestora constituiau de asemenea puncte pe ordinea de zi a misiunilor.

Una dintre cele mai importante, dacă nu cea mai semnificativă metodă „strategică” a misiunilor populare era activitatea de grup, care își propunea să lase ceva valoros și durabil, care să dăinuie și după trecerea zilelor de salvare a sufletului, fiecărei generații, membrilor comunității aflați în diverse momente ale vieții. În acest scop era necesară împărțirea membrilor comunității în grupuri, pentru ca aceștia să simtă că fiecare este important în cadrul parohiei, al bisericii înseși. E evident faptul că problemele generației vârstnice nu sunt

identice cu cele ale unei familii tinere și încă nu am vorbit despre copii sau despre diferențele dintre bărbați și femei, fete și băieți. Participanții la aceste activități erau împărțiți în funcție de vârstă și sex, deoarece misionarul se pregătea să abordeze problemele specifice ale unor situații de viață anume. Copiii constituiau un grup diferit în cadrul misiunilor, deoarece, din experiență, cunoștințele religioase asimilate în copilărie constituiau baza unei vieți creștine practice la vârsta maturității.

Fiecare misionar trebuia să aibă un plan de predică privind alcoolul, abstenența și blasfemiile. În opinia parohilor, acestea erau „mizeriile” care „apăreau” zilnic în societatea din Transilvania, dar mai ales în cea din Secuime.

În aceeași parte a lucrării citim despre un gen important al misiunilor populare, cele desfășurate în zonele cu populație catolică răzleată, despre organizarea și conținutul acestora. Dificultățile de subzistență, de obținere a „pâinii celei de toate zilele” au împins numeroase familii în mediul protestant, crescând astfel probabilitatea căsătoriilor mixte, dar și a neglijării vieții spirituale și îndepărtării de biserică. Un rol important în această evoluție îl putea avea și lipsa preotului catolic din localitate, posibilitatea limitată de a participa la liturghie, eventual numai o dată pe lună sau la sărbătorile majore, însă nici lipsa școlii catolice, a orei de religie sau a ocaziei de a ministra nu favorizau cauza catolică. Din experiență, misiunea populară a constituit „cea mai eficientă metodă” de menținere și consolidare a conștiinței și credinței catolice. Temele importante ale predicilor erau sfințirea zilelor de duminică, căsătoria catolică și iubirea față de aproapele.

Festivitățile din cadrul misiunilor populare aveau o importanță majoră, constituind puncte importante ale programului zilnic. Fiecare zi avea o „sărbătoare” a sa, aflată în strânsă legătură cu tradițiile credinței populare. Cunoaștem în total 10 festivități misionare. Prima în ordine cronologică era festivitatea de deschidere, care, dacă se desfășura cu un public numeros, asigura deja pe jumătate succesul întregii misiuni. Existau mai multe scenarii pentru organizarea deschiderii, un element comun al acestora fiind primirea misionarului în procesiune și însoțirea acestuia la biserică, iar apoi la locul său de cazare.

Festivitatea de încheiere a misiunii o constituia ridicarea crucii misionare. Se recomanda ca aceasta să fie realizată dintr-un anumit timp de lemn, pentru a aminti multă vreme membrilor comunității rezultatele zilelor de salvare a sufletului. Pe cruce trebuia să

fie înscris anul misiunii (uneori chiar și data exactă), precum și unul dintre motourile: *Misszió!* (Misiune) sau *Mentsd meg lelkedet!* (Salvează-ți sufletul!). S-a încetățenit obiceiul ca baza crucii misionare să fie împodobită cu flori proaspete la aniversările misiunilor, însă chiar și săptămânal, în fiecare duminică.

Mai regăsim și alte idei privitoare la festivitățile care pot fi organizate cu ocazia misiunilor populare și tematicile acestora. Sunt importante legămintele împotriva viciilor, consacrarea familiilor sau a tineretului, însă printre idei apar și devoțiuni dedicate Inimii lui Isus sau Sfântului Iosif.

Cu ocazia zilelor de salvare a sufletului, în măsura în care era posibil, trebuia să se realizeze și să se distribuie icoane sau plachete care să conțină data misiunii și o scurtă rugăciune. Parohului și credincioșilor le revenea responsabilitatea trăirii consecvente a celor promise, a voturilor exprimate pe parcursul acestor zile.

Rapoartele parohilor sunt prezente încă de la începutul perioadei studiate, numărul acestora variază de-a lungul timpului. Raportul adresat episcopului conține de obicei data exactă a misiunii, numărul participanților, date privind administrarea sacramentelor.

În fine, dar nu în ultimul rând, în capitolul privitor la arhitectura misiunilor am discutat practica renovației, adică a înnoirii misionare. Se recomandă ca în primul an de după misiune renovația să fie neapărat organizată, iar apoi să se repete măcar o dată la 2-3 ani.

În prima parte am prezentat cele mai importante date privitoare la misiunea populară din Transilvania secolului al XX-lea, începând cu documentele emise de liderii ecleziastici, continuând cu extinderea misiunilor și încheind cu structura și conținutul misiunilor. Evident, rolul rezumatului nu este de a expune pe larg detaliile, această funcție este îndeplinită de textul principal, însă aici trebuie neapărat să oferim o imagine clară de ansamblu. Considerăm că părțile expositive privind misiunile populare reprezintă coloana vertebrală a lucrării, deoarece aici se întâlnesc mai multe aspecte de mare importanță legate de misiuni: principiile de bază, scopurile, pregătirile, atitudinea și programul misionarului, credincioșilor și parohului în timpul misiunii. Tot aici am discutat chestiunile legate de predicile misionare, organizarea judicioasă a zilelor de misiune, apelul la activitățile de grup, precum și misiunile din zonele cu populație catolică redusă și festivitățile care au conferit solemnitate și diversitate programului zilnic. Am prezentat totodată și rolul important al

raportului parohului și al înnoirii misiunii. Merită să reținem câteva detalii privind toate aceste aspecte ale zilelor de salvare a sufletului, deoarece acestea au fost eficiente, iar memoria lor se păstrează până în ziua de astăzi.

Cea de-a doua parte a lucrării prezintă practica misiunilor populare organizate de franciscanii din Transilvania, prin prelucrarea și utilizarea tuturor surselor disponibile.

Vom folosi aceeași periodizare aplicată în cazul misiunilor populare, prezentate în prima parte a lucrării pentru a expune în paralel organizarea zilelor de salvare a sufletului de către franciscani.

Cea de-a doua parte debutează cu istoria ordinului franciscan, de la întemeierea acestuia și trecutul Custodiei Țării Sfinte, precum și cu câteva idei referitoare la Sfântul Francisc și spiritualitatea sa. Francisc și tovarășii săi, împreună cu predicatorii itineranți propovăduiau importanța chemării la pocăință, asumându-și chiar și martiriul. Pocăitul din Assisi, după cum își spunea el însuși, a subliniat mereu, ba chiar a lăsat ca moștenire prin *Regula* ordinului ideea conform căreia semnul distinctiv al celor care îl urmează va fi supunerea și fidelitatea față de pontiful roman și față de Biserica Catolică însăși. Continuitatea acestui aspect poate fi surprinsă și în predicile misiunilor populare franciscane din secolul al XX-lea, deoarece în cadrul misiunilor franciscane atașamentul față de Dumnezeu, de biserică, de națiune și de școală reprezenta o temă fundamentală. Scurta prezentare a istoriei ordinului franciscan este urmată de expunerea virtuților indispensabile misionarului franciscan pe baza publicației periodice *Erdélyi Ferencesek Útja - A Rendtartomány Hivatalos Közlönye* (Calea franciscanilor Transilvăneni – Buletinul oficial al Provinciei). Smerenia, abnegația și iubirea erau considerate „arme” misionare, accentuându-se faptul că trimisul, personificatorul lui Cristos trebuie să devină un purtător al însușirilor cristice.

Structura și conținutul predicii franciscane au fost sintetizate în 6 puncte. Am prezentat aspectele care diferențiază predica franciscană de orice altă predică. Caracteristicile predicii franciscane sunt utilizarea unui limbaj pios, pozitiv, simplu și inteligibil, ilustrarea celor spuse, precum și integrarea spiritualității marcate de căință, credință și unitate.

Prima fază a istoriei misiunii populare franciscane din Transilvania începe cu aderarea la Asociația Misionară preoțească, din data de 25 aprilie 1901 și se sfârșește odată

cu izbucnirea primului război mondial. În această perioadă numărul misiunilor organizate și desfășurate de franciscani a fost relativ redus, la fel ca și în cazul misiunilor întrprinse de preoți diecezani sau din alte ordine. Explicația acestui fapt constă în faptul că provincia și-a concentrat resursele în școlile susținute de ordin. O altă explicație este că, având în vedere numărul scăzut de parohii care au solicitat organizarea de misiuni în această perioadă, preoții diecezani desemnați în acest scop s-au descurcat fără probleme. Evident, aproape din fiecare an se păstrează cel puțin câte o sursă referitoare la o misiune populară organizată de un franciscan, o excepție în acest sens fiind intervalul 1914-1922.

Perioada misiunilor franciscane intensive durează din 1922 până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, coincide în linii mari cu perioada interbelică, și în cazul franciscanilor aceasta poate fi considerată „perioada de maximă înflorire”. În această perioadă apar numeroase nume noi în sursele franciscane privitoare la misiunile populare, care, și datorită tinereții, au demonstrat un elan și o capacitate de muncă extraordinară, reușind să organizeze misiuni populare chiar și săptămânal. Reținem faptul că prima misiune zădărnicită de autoritățile statului identificată până în prezent a fost organizată de franciscani în valea Jiului, în toamna anului 1922.

Printre documentele arhivei episcopale figurează mai puține surse referitoare la franciscani, însă în interiorul ordinului amintirea acestor evenimente este păstrată în numeroase locuri, precum publicația lunară *Katholikus Világ* (Lumea catolică) și buletinul ordinului, *Erdélyi Ferencesek Útja – A Rendtartomány Hivatalos Közlönye*, circularele superiorului provincial ori manuscrisele păstrate în arhivele personale ale misionarilor.

Rapoartele de misiune din această perioadă sunt deosebit de bogate în informații, atât cu privire la situația socială a parohiilor date, cât și la personalitatea și carisma franciscanului care a organizat zilele de misiune. Nici în acest context nu putem omite modificarea granițelor și mai ales edificarea instituțională a noii puteri statale, survenite în urma tratatului de la Trianon și nici numeroasele consecințe individuale, familiale, comunitare și naționale ale acestor evenimente. Susținerea școlilor bisericești cu predare în limba maghiară, mutarea unei părți a credincioșilor în interiorul țării sau chiar în străinătate din cauza șomajului ridicat, răspândirea incipientă a ideologiei comuniste au determinat deopotrivă conducerea ordinului să se adapteze la noul context și să își sporească prezența în mijlocul oamenilor,

împărtășindu-le atât bucuriile, cât și durerile. În anii menționați, în *Historiae Domus* ale multor parohii din Transilvania, dar chiar și din fostul Regat al Iugoslaviei, au fost înscrise nume de neuitat, precum P. Mansvét Lukács, P. Konstantin Weldin, P. Benvenut Máthé, P. Gábor Takács, P. Apollinár Réthy, P. Berárd Vitéz, P. Kelemen Kassay, P. Timotheus Trefán, P. Kasszián Albert, P. Xavér Kristó, P. Modeszt Kristó, P. Károly Imets, P. Pelbárt Fodor, P. Dömjén Szabó, P. Szolán Seres, P. Zsigmond Bojáky, P. Kapisztrán Ambrus, P. Kolozs Ráduly, P. Dénes Szócs, P. Iréneusz Vargha, P. Anasztáz Gábor etc.

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial precum și modificarea granițelor survenită în urma dictatului de la Viena au încetinit ritmul de expansiune a misiunilor populare, deoarece obligațiile militare, sărăcirea treptată, apropierea anumitor localități de linia frontului nu au favorizat organizarea zilelor de salvare a sufletului.

Și franciscanii s-au integrat în planul misionar al episcopului Márton, anunțat în toamna anului 1945, adăugând noi membri grupului de preoți misionari. Din această perioadă au fost identificate mai multe rapoarte misionare care încep cu cuvintele „raportez cu bucurie”, în care și parohii relatează, mulțumiți, rezultatele zilelor de salvare a sufletului organizate de misionarii franciscani. Aici ținem să atragem atenția asupra faptului că în acești ani, chiar în aceste decenii, anumiți misionari au dobândit un renume atât de mare, încât parohii nu doar că solicitau venirea unui frate franciscan, ci își exprimau chiar preferința pentru o persoană anume. În acest capitol am introdus și un scurt excurs, deoarece perioada de misiune anunțată la nivel diecezan a durat din toamna lui 1945 până în primăvara anului 1947, însă printre sursele franciscane am întâlnit și solicitări și rapoarte de misiune din intervalul 1948-1950, pe lângă organizarea de *tridua* și supliniri ale parohilor.

O categorie de surse de o valoare deosebită o reprezintă broșura și cele trei volume editate de părintele misionar Mansvét Lukács, despre care trebuie să menționăm faptul că au apărut la tipografia ordinului în 1931, respectiv în 1939 și 1940, adică în timpul crizei economice mondiale și al celui de-al doilea război mondial. Aceste lucrări au fost ghiduri deosebit de utile pentru misiunile populare din epocă, iar pentru noi reprezintă singurele surse în privința anumitor aspecte.

Tot în cea de-a doua parte a lucrării am prezentat colecțiile în care am identificat sursele acestei cercetări, am prezentat Arhiva Arhiepiscopală de la Alba Iulia și Arhiva de

Colecție a Ordinului Franciscan din Transilvania. În arhivele arhiepiscopale actele aferente persoanelor consacrate sunt incluse în grupa 23 din fiecare an. În această categorie de documente am întâlnit numeroase surse privitoare la misiuni populare. Deși lista fondurilor din recent formată Arhivă a Ordinului Franciscan nu a fost încă publicată, aici au fost identificate surse privitoare la misiunile populare printre Documentele Superiorului Provincial, precum și în arhivele personale ale membrilor ordinului. Cele aproape 1300 de surse de arhivă identificate au reprezentat un punct de sprijin semnificativ, în condițiile în care, în lipsa unor publicații privitoare la acest subiect, nu ne-am putut baza pe o bibliografie consistentă.

Pe lângă sursele primare, am consultat și un număr ne semnificativ de surse secundare. Acestea reprezintă literatura de bază a misiunilor populare.

Am tratat într-un capitol separat biografiile celor mai cunoscuți misionari. Dincolo de enumerarea datelor biografice ne-am propus să aducem mai aproape de cititori figurile legendare ale misionarilor. Cel mai cunoscut misionar al Transilvaniei, părintele Mansvét Lukács, a murit relativ tânăr, în 1958, răpus de o boală incurabilă. Un alt misionar foarte căutat și popular, P. Apollinár Réthy, a murit în 1987, la bătrânețe, fiind deja pensionar. Evident, din rațiuni de spațiu nu ne-am putut asuma prezentarea biografiilor tuturor misionarilor franciscani, ci i-am grupat pe aceștia conform unei grile creative, bazate pe principalele lor însușiri. Astfel am reușit să creem o galerie a misionarilor franciscani.

În fine, ultimul capitol al celei de-a doua părți prezintă programe concrete și teme de predici, deoarece ne-am propus să reconstituim modul în care misionarii aplică prevederile privitoare la misiunile urbane, rurale sau la cele din zonele cu populație catolică răzleață și cum se organizează un program care ține cont de aceste diferențe. În această parte a lucrării am apelat la metoda transcrierii complete a surselor, pentru a oferi astfel o perspectivă directă asupra originalității programelor misionare.

În cea de-a treia și totodată ultima parte a lucrării am încercat să răspundem la întrebarea: ce relevanță poate avea misiunea (populară) franciscană în secolul al XXI-lea? În acest scop am formulat două întrebări pe baza cărora am intervievat cinci franciscani transilvăneni de diferite vârste. Moștenirea Sfântului Francisc și a înaintașilor misionari

poate fi surprinsă și astăzi în aceste discuții: a fi prezent, a asculta, a se apropia cu blândete, a vindeca, a conduce cât mai multe suflete pe calea mântuirii cu ajutorul sacramentelor.

Papa Francisc a afirmat că moștenirea spirituală franciscană este „o bogăție inestimabilă, care își are rădăcinile în viața trăită conform Evangheliei, în frăție, în sărăcie, în experiența de frate mai mic și în peregrinare.”¹³ A adăugat și a cerut ca membrii ordinului să îmbrățișeze, asemenea Sfântului Francisc, „victimele lumii moderne și marginalii acestei lumi. Șansa înnoirii este apropierea față de săraci și sprijinirea acestora, care deschide calea spre viitorul dorit de Dumnezeu.”¹⁴

Și noul *minister generalis* al ordinului franciscan, Massimo Fusarelli OFM, ales la 13 iulie 2021, reprezintă aceeași linie:

„Biserica nu se poate apropia de cei aflați în nevoie doar ca o instituție abstractă, ci prin oamenii care trăiesc conform Evangheliei. Biserica, așadar, nu este o realitate îndepărtată care apare în anumite momente și locuri, ci o instituție apropiată, dispusă să ajute¹⁵”.

Ministrul general adaugă următoarele: „Prezența lui Dumnezeu și credința sunt realități care influențează viața omului, care sunt prezente în aceasta, în care se poate crede și spera”. Merită să începem încă de azi exercitarea acestor virtuți în viața noastră personală și comunitară, pentru a nu fi doar creștini oficiali, care aparțin de o instituție, ci unii în a căror viață se simt caracteristicile calității de discipoli ai lui Cristos, atitudinea de reprezentanți ai Săi. Avem înaintea noastră exemple mari, care i-au ajutat și în cele mai grele condiții ale secolului XX pe cei care le-au fost încredințați.

Împrumutăm gândul de final dintr-un discurs misionar al părintelui Mansvét Lukács, care a rostit următoarele cuvinte la finalul unei săptămâni de salvare a sufletului:

---

¹³ Mesajul Papei Francisc pentru participanții Capiolului General, In: <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2021-07/ferenc-papa-uzenete-a-ferences-nagykaptalan-resztevevoinek.html>. Timp de descărcare: 20. 07. 2021.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Conversație cu fratele Fusarelli, noul lider al franciscanilor, In: <https://www.vaticannews.va/hu/egyhazi/news/2021-07/beszeltgetes-fra-fusarellivel-a-ferencesek-uj-eloljarojaval.html>. Timp de descărcare: 20. 07. 2021.

„Mi-am încheiat sarcina. Misiunea însă nu s-a încheiat. Ea începe cu adăvărat în această zi, pentru că trebuie să își aducă roadele de acum încolo, în suflete, în inimi, în familii, în întreaga comunitate a credincioșilor. Vă rog să fiți statornici în bine! (...) Fraților, iubiți-L pe Dumnezeu! (...) Iubiți credința voastră catolică! (...) Iubiți mama voastră cea bună, biserica catolică! (...) Iubiți-vă biserica! (...) Iubiți-vă preotul! (...) Iubiți-vă copiii! (...) Iubiți-vă școala! (...) Iubiți-vă unii pe alții!”¹⁶

---

¹⁶ Lukács Mansvét: Kövess engem II, 303-307.